

MAKTABGACHA YOSHDAGI BOLALARNING BILISH QOBILIYATLARINI RIVOJLANTIRISH

Qodirova Malikaxon Qaxramonovna, JDPI, katta o'qituvchi
Aglamova Shaxzoda Sobir qizi, JDPI, 3-bosqich talabasi

Annotasiya: Ushbu maqolada maktabgacha yoshdagi bolalarning bilish qobiliyatlarining yoshga oid rivojlanish xususiyatlari, bolalarda idrok rivojlanishida muhim yutuqlarga ega bo'lishi, hamda bolalarning bilish qobiliyatlarini rivojlantirishda turli o'yin usullaridan foydalanish masalalari ochib berilgan.

Kalit so'zlar: maktabgacha yosh, bola, idrok, o'yin, bilish, tasavvur.

Bolaning aqliy rivojlanish jarayoni idrok bilan boshlanadi. Ob'ektlar va sezgilarni manipulyatsiya qilish orqali sensorli ma'lumotlar bolaning miyasiga kiradi. Bola rang-barang raqamlarni ko'radi, yumshoq o'yinchoqlarga tegadi, barcha buyumlarni anglaydi. Qabul qilingan hislar to'planadi va keyinchalik sifatida foydalanish uchun saqlanadi. Idrokning rivojlanishi maktabgacha yoshdagi bolani muhim yutuqlarga olib keladi. Bular:

- atrofdagi ob'ektlarni o'rganish asosida eng muhim xususiyatlarni aniqlash;
- hissiy me'yorlarni shakllantirish va ulardan foydalanishni o'zlashtirish;
- fazoviy orientatsiyani shakllantirish, chuqurlik, balandlik va boshqa tushunchalar;
- vaqtni idrok etish va vaqt oraliqlarida orientatsiya;
- san'at asarlarini idrok etish qobiliyati kabilar.

3 yoshga kelib, bola allaqachon murakkabroq hodisalarni va doimiy munosabatga kirishadigan ob'ektlarni tanib olish, eslash, idrok etish imkonini beruvchi ma'lum bir ma'lumot bazasiga ega bo'ladi. 5 yoshida bola o'z o'yinlarida barcha fazilatlarini namoyon qiladi. Barcha narsalarni diqqat bilan kuzatish orqali ko'proq ma'lumot olishga erishadilar.

Katta maktabgacha yoshda idrokning intellektuallashuvi sodir bo'ladi. Bu davrda tarbiyachi bolaga ob'ektni tekshirish yoki uning fazilatlarini aniqlash vazifasini qo'yadi. Hatto kerakli tafsilotlar bilan idrok etilgan narsaning nutqiy tavsifini so'raydi. Bu davrda bola bunday tavsifni bera oladi.

Bolaning yoshi va tayyorgarlik darajasiga qarab, maktabgacha yoshdagi bolalarning bilish qobiliyatlarini rivojlantirish bo'yicha darslarning quyidagi misollarini keltirish mumkin:

1 yoshdan 3 yoshgacha

- kublar

- boshqotirma va mozaika
- nozik vosita ko'nikmalarini rivojlantirish uchun o'yinlar (modellashtirish, suv, qum, labirintlar bilan o'yinlar)
- rolli o'yinlar (qizlar-onalar, sotuvchi-xaridorlar)
- to'plamlar bilan o'yinlar (idishlar, shifokor, sartarosh va boshqalar)

3 yoshdan 4 yoshgacha

- shakl va o'lchamlarni solishtirish, oddiy hisoblash uchun maxsus to'plamlar va matematik o'yinlar
- birinchi o'qish darslari ("ABC" to'plami)
- bolaning so'z boyligini boyitishga qaratilgan darslar (bolalar kitoblarini o'qish, suhbatlar)
- rasm chizish, modellashtirish, hunarmandchilikni yaratish
- tasavvur va ijodiy fikrlashni rivojlantirishga qaratilgan o'yinlar
- konstruktorlar

4 yoshdan 5 yoshgacha

Maktabgacha yoshdagi bolalarda bilish qobiliyatlarning samarali rivojlanishi, agar u uchun darslar uning shaxsiy manfaatlarini hisobga olgan holda tanlansa, yuzaga keladi.

- ob'ektlarning bir-biri bilan aloqasini aniqlash uchun o'yinlar (masalan, mozaikada yetishmayotgan elementni toping)
- ob'ektlarning shakllarini solishtirish uchun o'yinlar (kub va to'pni solishtirish, o'xshashlik va farqlarni topish)
- ob'ektlarning o'lchamlari va uzunligini taqqoslash uchun o'yinlar
- taqqoslash uchun rasmlar bilan o'yinlar (bir xil narsalarni toping, farqlarni toping)
- fazoviy fikrlash uchun o'yinlar (rasmda kim orqada, kim oldinda, kim o'ng va chapda ekanligini aniqlang)
- nuqtalarni rasmga ulash, labirintdan chiqish yo'lini topish uchun o'yinlar
- ot va sifatni kelishish qobiliyatini shakllantirish uchun o'yinlar
- rang o'rganish o'yinlari

5 yoshdan 7 yoshgacha

Bu yoshda maktabgacha yoshdagi bolaning bilish qobiliyatlarini rivojlantirish asosan tajriba va tajribalar orqali amalga oshiriladi. Bola xulosalar va xulosalar chiqarishni, shuningdek, ma'lum natijalarni bashorat qilishni o'rganishi kerak. Aynan shunday narsalarni o'rgatish maqsadida bunday darslarni o'tkazish kerak.

Bundan tashqari, bu yoshda nostandart yechimlarni topishga va ijodiy qobiliyatlarning namoyon bo'lishiga qaratilgan o'yinlar juda foydali. Bolada asosiy axloqiy qadriyatlarining shakllanishi bilan bog'liq holda, bu davrda unga ma'lum

qadriyatlarni targ'ib qiluvchi filmlar yoki multfilmlarni ko'rsatish juda foydali. Xuddi shu narsa fan kitoblari uchun ham amal qiladi.

Bu yoshda maktab hayotining boshlanishi deyarli burchak ostida bo'lganligi sababli, bolaning nutqini rivojlantirishga alohida e'tibor berish kerak. U bilan suhbatlar o'tkazing. O'qigan kitob yoki film haqida bolaning fikrini so'rashni unutmang. Bir so'z bilan aytganda, uni nutqni rivojlantirishga va olingan ko'nikmalarni kundalik hayotda qo'llashga undash zarur.

Bolalarning bilish qobiliyatlarini rivojlantirishda quyidagi o'yin usullaridan foydalanish mumkin:

"Chizmalarda qanday ob'ektlar yashiringan?"

Bolaga unga bir nechta kontur chizmalar ko'rsatilishi tushuntiriladi, ularda go'yo unga ma'lum bo'lgan ko'plab narsalar "yashirin". Keyin bolaga rasm taqdim etiladi va uning uchta qismida "yashirin" barcha ob'ektlarning konturlarini ketma-ket nomlash so'raladi: 1, 2 va 3.

Vazifani bajarish vaqti bir daqiqa bilan cheklangan. Agar bu vaqt ichida bola vazifani to'liq bajara olmasa, u to'xtatiladi. Agar bola 1 daqiqadan kamroq vaqt ichida topshiriqni bajargan bo'lsa, u holda topshiriqni bajarish uchun sarflangan vaqt qayd etiladi.

Eslatma. Agar diagnostikachi bolaning shoshilib, muddatidan oldin barcha narsalarni topa olmasligini, bir rasmdan ikkinchisiga o'tishini ko'rsa, u bolani to'xtatib, oldingi rasimga qarashni so'rashi kerak. Oldingi rasmdagi barcha ob'ektlar topilgandan keyingina keyingi rasimga o'tishingiz mumkin. 1, 2 va 3-rasmlardagi "yashirin" barcha elementlarning umumiy soni 14 ta. (1-ilova)

Natijalarni baholash:

10 ball - bola 20 soniyadan kamroq vaqt ichida barcha uchta rasmda mavjud bo'lgan 14 ta ob'ektni nomladi.

8-9 ball - bola ularni topish uchun 21-30 soniya vaqt sarflab, barcha 14 ta elementni nomladi.

6-7 ball - bola 31 dan 40 soniyagacha barcha narsalarni topdi va nomladi.

4-5 ball - bola 41 dan 50 soniyagacha bo'lgan vaqt ichida barcha ob'ektlarni topish masalasini hal qildi.

2-3 ball - bola 51 dan 60 soniyagacha barcha ob'ektlarni topish vazifasini bajardi.

0-1 ball - 60 soniyadan ko'proq vaqt davomida bola rasmning uchta qismida "yashirin" barcha 14 ob'ektni topish va nomlash muammosini hal qila olmadi.

10 ball - juda yuqori

8-9 ball - yuqori

4-7 ball - o'rtacha

3. ball - past

0-1 ball juda past

"To'rtinchi ortiqchani istisno qilish"

Maqsad: bolada majoziy-mantiqiy fikrlash jarayonlarini, umumlashtirishni tahlil qilishning aqliy operatsiyalarini o'rganish.

Material: 4 ta ob'ekt tasvirlangan rasmlar, ulardan biri quyidagi mezonlarga ko'ra qolganlariga to'g'ri kelmaydi: hajmi, shakli, rangi; umumiy toifa bo'yicha (yovvoyi - uy hayvonlari, sabzavotlar - mevalar, kiyim-kechak, mebel va boshqalar).

Texnikani bajarish tartibi: bolaga quyidagi ko'rsatma bilan birga turli xil ob'ektlarni ko'rsatadigan bir qator rasmlar taklif etiladi: "Ushbu rasmlarning har birida unda tasvirlangan to'rtta ob'ektdan biri ortiqcha. Suratlariga diqqat bilan qarang va qaysi ob'ekt ortiqcha ekanligini va nima uchun ekanligini aniqlang. (2-ilova)

Muammoni hal qilish uchun 3 daqiqa vaqt ketadi.

Natijalarni baholash.

10 ball - bola o'ziga berilgan vazifani 1 daqiqadan kamroq vaqt ichida hal qildi, barcha rasmlardagi keraksiz narsalarni nomladi va nima uchun keraksizligini to'g'ri tushuntirdi.

8-9 ball - bola muammoni 1-1,5 daqiqada to'g'ri hal qildi.

6-7 ball - bola vazifani 1,5 dan 2 minutgacha bajardi.

4-5 ball - bola muammoni 2 dan 2,5 minutgacha hal qildi.

2-3 ball - bola muammoni 2,5 dan 3 minutgacha hal qildi.

0-1 ball - bola 3 daqiqada topshiriqni bajarmadi.

Rivojlanish darajasi haqida xulosalar.

10 ball juda yuqori.

8-9 ball - yuqori.

4-7 ball - o'rtacha.

2-3 ball - past.

1 - juda past.

Xulosa qilib aytganda, maktabgacha yoshdagi bolalik - bu shaxsiyat shakllanishining qisqa, ammo muhim davridir. Bu yillarda bola atrofdagi hayot haqida dastlabki bilimlarni oladi, unda odamlarga, mehnatga ma'lum munosabat shakllana boshlaydi, to'g'ri xulq-atvor ko'nikmalari va odatlari shakllanadi, xarakter shakllanadi. Bola hayotining ushbu bosqichida o'qituvchi o'z ishida o'yin va ko'ngilochar materialdan foydalanishi juda muhimdir, chunki bu bolalarning mavzuga bo'lgan bilish qiziqishini, mantiqiy va mantiqiy fikrlashni, istakni rivojlantirishning yaxshi vositasidir. ruhiy stressni ko'rsatish va muammoga e'tibor berish. O'yin ko'ngilochar material - bu bolalarning rivojlanishiga kompleks ta'sir

qilish vositasi bo'lib, uning yordami bilan aqliy va irodaviy rivojlanish amalga oshiriladi, bola o'rganish jarayonida faol pozitsiyani egallaydi.

O'yin va ko'ngilochar materiallardan foydalanishning xilma-xilligi va doimiyligi tufayli bola o'quv dasturini muvaffaqiyatli va tezroq o'zlashtiradi, unda ongli qiziqish, qiziquvchanlik va nihoyat, darslarga bilish qiziqish rivojlanadi. Har bir dars maksimal o'yin materiallari to'plami bilan jihozlangan bo'lishi kerak. Va bu jarayon kumulatif deb ataladi. Shuning uchun siz tajriba qilishingiz, qiziqishingiz, ajablantirishingiz, bolalarni muvaffaqiyatli qilishingiz kerak.

ADABIYOTLAR RO'YHATI:

1. Arsenyeva M.S. "Maktabgacha yoshdagi bolalar uchun bolalar eksperimentining ahamiyati". Maktabgacha ta'lim. - 2012 yil - № 4.
2. Vaxrusheva L.N. "5-7 yoshli bolalarda bilish qiziqishlarni o'rgatish". M.: TC Sphere, 2012 yil.
3. Nemov R.S. "3 jildda psixologiya". - M.: Vlados, 1995 yil. - 3-jild, 148-bet.
4. Poddyakov N.N. "Maktabgacha yoshdagi bolalarning aqliy rivojlanishining xususiyatlari" - M., 1996 y
5. Poddyakov N.N. Sensatsiya: yangi etakchi faoliyatning ochilishi / N.N. Poddyakov // Pedagogik xabarnoma. - 1997. - No 1 - 6-bet
6. Tixomirova L.F. "Bolalarning bilish qobiliyatlarini rivojlantirish." Ota-onalar va o'qituvchilar uchun mashhur qo'llanma. - Yaroslavl: Rivojlanish akademiyasi, 1996. - 192 p.
7. G'oziyev E., Umumiy psixologiya''.-T.;O'zbekiston faylasuflari milliy jamiyati.2010.-548-b
8. Davlatshin M.G., Yosh va pedagogik psixologiya''.-T.,2004
9. Nishanova Z.T. va boshqalar „Rivojlanish psixologiyasi.Pedagogik psixologiya''.-T.;O'zbekiston faylasuflari milliy jamiyati.2018.332-b
10. Qodirova, M. (2020). Voyaga yetmagan o'smirlar xulq atvorini shakllantirishda olib boriladigan ishlar mazmuni. Архив Научных Публикаций JSPI.
11. Qodirova, M. (2020). Особенности периода взросления подростка. Архив Научных Публикаций JSPI.
12. Qodirova, M. (2020). Bolalar idrokini rivojlantirishda mashg'ulotlarning o'rni. Архив Научных Публикаций JSPI.
13. Qodirova, M. (2020). Psixologiya fanlarini o'qitishda zamonaviy texnologiyalarning o'rni va ahamiyati. Архив Научных Публикаций JSPI.
14. Qodirova, M. (2020). РОЛЬ ЗАНЯТИЙ В ФОРМИРОВАНИИ И РАЗВИТИИ СПОСОБНОСТИ РАЗМЫШЛЕНИЯ У ДЕТЕЙ. Архив Научных Публикаций JSPI.

- 15.Qodirova, M. (2020). KICHIK MAKTAB YOSHI 0 'QUVCHILARINI HAR TOMONLAMA SHAKLLANTIRISHNING PSIXOLOGIK XUSFSIYATLARI. Архив Научных Публикаций JSPI.
- 16.Qodirova, M. (2020). Shaxsning ichki konfliktlari va mexanizmlari. Архив Научных Публикаций JSPI.
- 17.Qodirova, M. (2021). МАШГУЛОТЛАР ВА УЛАРНИНГ БОЛА ИДРОКИНИ ШАКЛЛАНИШИДАГИ АҲАМИЯТИ. Журнал Педагогика и психологии в современном образовании, (1). извлечено от <https://ppmedu.jspi.uz/index.php/ppmedu/article/view/1460>
- 18.Malikaхon Qodirova, ВОСПРИЯТИЕ " Я " У ДЕТЕЙ , Журнал Педагогика и психологии в современном образовании: № 1 (2020): Journal of Pedagogy and psychology in modern education
- 19.Malikaхon Qodirova, ЧЕЛОВЕК И СТРЕСС , Журнал Педагогика и психологии в современном образовании: № 1 (2020): Journal of Pedagogy and psychology in modern education